

Васюта Олег Павлович
кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри мистецьких дисциплін
Національного університету "Чернігівський
колегіум" ім. Т.Г. Шевченка
robota-internet@ukr.net

ЧЕРНІГІВСЬКА КОМПОЗИТОРСЬКА ШКОЛА НОВІТНЬОЇ ДОБИ: ОСОБЛИВОСТІ ТВОРЧОГО ВТІЛЕННЯ

Мета роботи передбачає обґрунтування особливостей творчого прояву чернігівської композиторської школи, яка знаходить своє яскраве втілення в творчості українського композитора Андрія Зименка. **Методологія** дослідження спирається на застосування діалектичного методу музикології і узагальнення, що дає змогу з'ясувати закономірності структурної будови музичного твору, дослідити внутрішню суперечність між змістом і формою втілення як джерела музичного саморуху. Компаративістський метод у поєднанні з проблемно-музикологічним сприяє виявленню неповторності чернігівської композиторської школи на сучасному етапі. **Наукова новизна** полягає в розширенні мистецтвознавчих уявлень про композиторську творчість Чернігівщини, виявленні особливостей її жанрово-тематичної спрямованості, порівнянні і узагальненні розвитку чернігівської композиторської школи як сфери діалектично взаємопов'язаних чинників музичної творчості, проєкції складових школи, яка усвідомлюється як цілісний і змістовний рівень оволодіння засобами сучасної музичної виразності, забезпеченні професійно-творчої наступності та спадкоємності ментальних естетичних, технологічних ознак як нерозривності художнього досвіду сучасного етапу музичного мистецтва Чернігівщини. **Висновки.** Музикознавче осмислення особливостей чернігівської композиторської школи розглядається на прикладі творчості сучасного композитора Андрія Зименка, яка ґрунтується на послідовному нарощенні музичної якості, розмаїтті жанрової, тематичної спрямованості та стильовій еволюції у галузі симфонічної, вокально-хорової, камерно-інструментальної музики. У запропонованому баченні чернігівська композиторська школа є змістовним художнім явищем України.

Ключові слова: Чернігівська композиторська школа, художній стиль, симфонія, хор, камерно-інструментальна музика.

Васюта Олег Павлович, кандидат искусствоведения, доцент Национального университета "Черниговский колледжум" им. Т. Г. Шевченко

Черниговская композиторская школа современности: особенности творческого воплощения

Цель работы заключается в обосновании особенностей творческого выявления черниговской композиторской школы, которая находит свое яркое воплощение в творчестве украинского композитора Андрея Зименко. **Методология** исследования опирается на применение диалектического метода музыковедческого анализа и обобщения, что позволяет выяснить закономерности структурного строения музыкального произведения, противоречие между его содержанием и формой воплощения в качестве источника музыкального самодвижения. Компаративный метод в сочетании с проблемно-музикологическим способствует выявлению особенностей музыкального воплощения черниговской композиторской школы современного периода. **Научная новизна** работы заключается в расширении искусствоведческих предположений о композиторском творчестве Черниговщины как составляющей современной музыкальной культуры Украины. Проекция дифференциации составляющих школы осознается как целостный и содержательно качественный уровень овладения средствами выразительности в современном музыкальном искусстве Черниговщины. **Выводы.** Осмысление особенностей черниговской композиторской школы на примере творчества Андрея Зименко базируются на последовательном наращивании музыкального качества, разнообразии жанровой и тематической направленности; стилевой эволюции в области симфонической, вокально-хоровой, камерно-инструментальной музыки. В данном рассмотрении черниговская композиторская школа является содержательным художественным богатством Украины.

Ключевые слова: Черниговская композиторская школа, художественный стиль, симфония, хор, камерно-инструментальная музыка.

Vasyuta Oleg, Ph.D. in Arts, associate professor of National University "Chernihiv Collegium" named after T.G. Shevchenko

Chernihiv composer school of the new era: features protrude the incarnation

Purpose of the article is to substantiate the features of the creative identification of the Chernihiv composer school, based the work of Ukrainian composer Andrei Zimenko. A **methodology** of the research is based on the use of the dialectical method of the musicological schedule and generalization; it makes it possible to elucidate the laws of the basic structure of the musical work, the principal internal contradiction between its content and the form of embodiment as a source of musical self-movement. The comparative method in combination with the problem-musicological helps to identify the uniqueness of the artistic representation of the Chernihiv composer school of the modern period. **Scientific novelty** of the work is to expand the art criticism of the composer creativity of the Chernihiv region as a component of the contemporary Ukrainian musical space. The characteristics of the patterns of musical morphology from concrete creative incarnations are rhythmic, textured, formative. Comparative timetable and generalizations of the development of the Chernihiv composer school as a sphere of dialectically interrelated factors of musical creativity that find their manifestation in the particular composer's thinking of Andrei Zimenko. The projects of differentiation of school components are realized as an integral and substantial qualitative level of mastering the means of expressiveness and involving various musical styles. **Conclusions.** The understanding of the features of the Chernigov composer school is examined on the concrete example

of Andrei Zimenk's creativity. It is based on the progressive increase of the musical quality, the variety of genre and thematic orientation of style evolution in the field of symphonic, vocal-choral, chamber-instrumental music. In the proposed vision, the Chernihiv composer school is a meaningful artistic phenomenon of Ukraine.

Key words: Chernihiv composer school, art style, symphony, choir, chamber-instrumental music.

Актуальність теми дослідження. Історичний розвиток української музичної культури має у своєму арсеналі змістовні творчі напрацювання, які торкаються різних сфер музичної діяльності: композиторської творчості, музичного виконавства, музичної освіти та музикознавства [1]. Зокрема, в царині композиторської творчості протягом тривалого історичного періоду виокремилася декілька змістовних локальних осередків музичного мистецтва України: київський, львівський, харківський, одеський, донецький, що мають властиву їм традицію та композиторські школи [4]. В цьому контексті, композиторська творчість Чернігово-Сіверського ареалу України має виняткову історичну тяглість [2]. Її витoki сягають часу середньовічної культури [8]. Охоплюють широкий об'єм високої барокової (козацької) культури України. Зокрема, Л.Баранович, С.Пекалицький стали творцями раннього українського багатоголосого (партесного) циклічного хорового концерту [5, 221-238]. Епоха раннього та сталого класицизму представлена іменами Г.Заводовського, А.Рачинського, М.Березовського, Д.Бортнянського [6]. Становлення романтичного стилю в українській музиці знайшло своє виявлення в творчості М.Маркевича, братів Олександра та Іллі Лизогубів, Г.Рачинського [7, 85-98]. На формування української національної композиторської школи ХХ століття вплинула творчість братів Л.Ревуцького та Г.Верьовки [3, 14-17]. З цієї точки зору, творчість сучасних чернігівських композиторів, зокрема А.Зименка, Ю.Грицун, М.Демиденко, А.Ткачука, І.Зажитька, Ю. Захожого-Катренка та інших є об'єктивною обставиною щодо структурно-аналітичного дослідження чернігівської композиторської школи, що має власні творчі та історичні традиції. До того ж, творчість сучасних чернігівських композиторів широко представлена в репертуарі провідних мистецьких колективів Чернігівського обласного філармонійного центру фестивалів та концертних програм [2, 218-235]. Музичні твори сучасної чернігівської композиторської школи є змістовним явищем музичного мистецтва і становлять вагомий частку духовної культури України в її історико-художньому розгортанні ХХ – початку ХХІ століття.

Мета роботи передбачає обґрунтування особливостей творчого виявлення чернігівської композиторської школи, визначення специфіки сучасного музичного мислення, яке полягає в залученні різних аспектів музичної фактури, художньо-логічній організації музичного матеріалу, запровадженні різних засобів музичної виразності та жанрово-стильових спрямуваннях, що є характерними на нинішньому етапі її розвитку і знаходять своє яскраве виділення в творчості українського композитора Андрія Зименка.

Виклад основного матеріалу. Музика Андрія Зименка – є зразком полісемантичності музичної фактури, яка розглядається композитором у глибокому взаємозв'язку з художньо-логічною організацією твору. Яскравим прикладом щодо останнього є симфонічна поема "Експурси" (2008), три хорові мініатюри : "Величаю Тя, Господи..." (2011), "Зелені квіти" (2012), "Колискова" (2011).

Симфонічна поема "Експурси" завершена у 2008 році і присвячена "Морському Музею" у м. Карлскрона у Швеції. Розрахована на подвійний склад оркестру. Вперше виконана 14.05.2011р. на XII Міжнародному форумі "Музика молодих" (м. Київ). Композиція не лише втілює загальне враження від подорожі Балтійським морем, але й виступає "музичним путівником" приміщенням Морського Музею.

Розпочинається композиція суворо-стриманою темою Балтійського моря у вступі (тромбон та струнні, арфа), яка є образно-семантичним ґрунтом для всієї поеми. Подальше проведення теми у валторн супроводжується чисельними канонічними імітаціями у дерев'яних та струнних, які нагадують освіжаючі "візерунки" краплинами від морських хвиль.

Сфера побічної партії сонатної форми поеми настає несподівано (наче перехід до зовсім іншої секції музею). Передає образ Швеції у мирний час та світ омріяного спокою та злагоди в казковій скандинавській країні. Розпочинають поважно-ліричну тему у сі-бемоль-мажорі тромбони під супровід арфи та струнних. Зникає сфера зменшеності, яка залишилася в інших кімнатах музею. Другий елемент побічної партії набуває рис безтурботності, мрійливості, навіть танцювальності. Казковість, ірреальність колориту забезпечена проявом сфери збільшеності (через використання систем збільшених тризвуків в оркестрі та цілотновою гамою *glissando* у арфи). Проте, контрапунктичне та моно-тематичне вкраплення елементів тем вступу та головної партії до теми побічної не дає можливості повністю стерти з пам'яті відвідування попередніх "батальних" секцій. Заклучна партія у дерев'яних грайлива, але інтонаційно та семантично нагадує зв'язуючу тему. Тривожне соло кларнету на фоні пунктирної пульсації у низьких струнних та малого барабану нарешті призводить до загрозливого у вельми прозаїчному ля-мінорі на матеріалі головної партії.

В розробці напруження традиційно повертається (разом зі сферою зменшеності) з новою силою, інтонаційні ланки тем експозиції переплітаються, в залежності від специфіки музейної секції. Зростає роль поліфонії та переключок груп інструментів та окремих інструментів. Перед епізодом ("кімната тортур") сфери збільшеності та зменшеності протиставляються, і домінуюча збільшено-цілотнова біфункціональна сфера у гармонії конфліктує у часі та просторі даного розділу з маршовістю ритму в тематичному матеріалі на ґрунті головної партії.

Початок репризи у ре-бемоль-мажорі у труби на фоні тремоло литавр (на домінантовому органному пункті) трансформує тему головної партії з забарвлення боротьби на забарвлення надії на перемогу, яка підкріплюється до-мажорними тематичними ланками з другого елементу побічної партії, а у кодї остаточно виправдовується у до-мажорі в якості винагороди за мужність та відвагу шведів під час війн.

Завершується поема tutti у блискучому до-мажорі, що символізує оптимістичність фіналу твору та історичну гордість, закладену в основі цілісної концепції заснування Морського Музею.

Симфонічна поема "Екскурси" – музейна героїко-драматична композиція, яка служить музичним "віконцем" до пізнання морського духу Швеції як могутньої скандинавської країни.

Хорові мініатюри розкривають характерні особливості музичного мислення композитора.

1. "Величаю Тя, Господи..." написана у 2006 році на духовний текст для мішаного хору а capella (2-га редакція – 20Пр.). Приклад духовної православної музики. В основі твору – тема, яка діалектично поєднує риси давньоукраїнської церковної монодії (перший елемент) та мелодію української народної пісні "Подоланочка" (другий елемент), що пояснюється генетичною єдністю церковної та народної музики на ґрунті поспівково-формульного мислення. Форма цієї мініатюри – фуга. Має тричастинну будову з епізодом-серединою замість розробки. Основна тональність твору – соль-мінор, хоча тональність тісно співіснує з модальністю у даному прикладі і акордика композиції народжується саме з імітаційної поліфонії.

2. "Зелені квіти" написана у 2002 році на слова М. Рубцова для мішаного хору а capella (2-га редакція – 2012р.). Типовий приклад неоромантичної хорової музики. В основі концепції твору – апіорна неможливість здійснення нереальних мрій. Зелені квіти є своєрідним символом таких мрій. Основна тональність твору – ре-мажор. Але в силу специфіки концепції композиції остання є модулюючою і завершується у паралельній тональності до основної – у сі-мінорі. Форма композиції -складна двочастинна.

3. "Колискова" написана у 2006 році на слова С. Лебедевої для мішаного хору а capella (2-га редакція – 2011р.). Дана композиція зайняла III місце на Всеукраїнському конкурсі композиторів на кращий хоровий твір у рамках мистецького проекту "Хорові асамблеї Леонтовича" (м. Вінниця, 2012).

Ця мініатюра відтворює український національний колорит та розкриває істинну сутність України як чарівної, казкової, ніжної та ліричної країни через жанр колискової. Тональність твору було обрано не випадково: фа-мінор дійсно є іманентною слов'янській народній музиці тональності. За основу твору було взято найбільш словенський інтервал: це тонічна гармонічна та мелодична квінта. Великі секунди та малі терції у поліфонізованих співвідношеннях між голосами виступають м'якими та "смачними" прикрасами до тематичного матеріалу твору.

Усі 3 мініатюри написані різними слов'янськими мовами (церковно-слов'янська, російська та українська), що підкреслює історико-культурну та лінгвістичну природність об'єднання сусідніх народів. Дані композиції циклізовані не лише за мовним принципом, але також за принципом тріадичності станів душі православної людини (зокрема – слов'янської людини): релігійно-філософське зосередження, внутрішні пошуки та протиріччя романтичної душі, чарівний світ сну. Концепція двосвітності, іманентна слов'янській культурі взагалі, отримала повноцінне втілення хоровими засобами в межах цієї тріади мініатюр.

Наукова новизна роботи полягає в розширенні мистецтвознавчих уявлень про композиторську творчість Чернігівщини як складової сучасного українського музичного простору та виявленні особливостей жанрово-тематичної спрямованості. Музикологічній характеристиці закономірностей музичної морфології: ритмічної, ладотональної, фактурної, формотворчої. Порівняльний розклад і узагальнення розвитку чернігівської композиторської школи як сфери діалектично взаємопов'язаних чинників музичної творчості, що знаходять своє виявлення в особливостях композиторського мислення Андрія Зименка. Проекції диференціації складових школи, яка усвідомлюється як цілісний і змістовний якісний рівень оволодіння засобами виразності, задіянні різних музичних стилів. Забезпеченні професійно-творчої наступності спадкоємності ментальних музично-естетичних музично-технологічних ознак як нерозривність музичного досвіду сучасного етапу мистецтва Чернігівщини.

Висновки. Музикознавче осмислення особливостей чернігівської композиторської школи розглянуте на конкретному прикладі творчості Андрія Зименка, ґрунтується на послідовному нарощенні музичної якості, розмаїтті жанрової, тематичної спрямованості та стильовій еволюції в галузі симфонічної, вокально-хорової, камерно-інструментальної музики. У запропонованому баченні чернігівська композиторська школа є змістовним художнім явищем України. Творчість Андрія Зименка спирається на широку тематичну основу і є програмною за своєю суттю. Водночас вона відбиває реалії, властиві музиці початку ХХІ ст. Багата музична морфологія, задіяна композитором як арсенал музично виразних засобів (метро-ритмічна, ладо-тональна, фактурна і ін.), розкриває світосприймання сучасного митця і є виявом творчого підходу до взаємодії різних сфер музичної виразності.

Література

1. Васюта О.П. Хорова, камерно-вокальна музика в творчості сучасних композиторів Чернігівщини / О.П. Васюта // Мистецтвознавство України. Зб. наук. праць. Вип. 2013. – С. 102-110.
2. Васюта О.П. Музична культура Чернігівщини Х- початку ХХІ століття: еволюційний вимір. Монографія / О.П.Васюта. – Чернігів: Вид. "Десна Поліграф", 2017. – 295 с.
3. Верещагіна О.Є. Історія української музики ХХ століття: навч. посіб. / О.Є. Верещагіна, Л.П. Холодкова. – К.: Освіта України. – 2010. – 267 с.
4. Кияновська Л.О. Українська музична культура : навч. посіб. / Л.О.Кияновська. – Л. : Сполом. – 1999. – 144с.
5. Корній Л. П. Історія української музики : част. перша /Л. П.Корній. -Київ-Харків-Нью-Йорк : Видавництво М.П. Коць, 1996. -313 с.
6. Корній Л.П. Історія української музики: част. друга / Л.П. Корній.-Київ-Харків-Нью-Йорк : Видавництво М.П. Коць, 1998. – 386 с.

7. Корній Л.П. Історія української музики : част. третя /Л.П. Корній.-Київ- Нью-Йорк : Видавництво М.П. Коць.- 2001. – 477 с.

8.Тези доповідей церковно-історичної конференції "1000 років Чернігівській єпархії" (22-24 вересня 1992року). – Чернігів: "Сіверянська думка", 1993. -119 с.

References

1. Vasiuta O.P. (2013). Choral, chamber-vocal music in the creative works of the composers of Chernigivshchyna. *Mystetstvoznavstvo Ukrainy. Zb. sciences. prac. Graduation* [in Ukrainian].

2. Vasiuta O.P. (2017). *Musical Culture Chernigivshchina X- beginning XXI century. Monograph. Chernigiv : publishing house "Desna Poligraf"*[in Ukrainian].

3. Vereshchagina O.E. (2010). *History of Ukrainian music of the twentieth century: a textbook / O.E. Vereshchagin, L.P. Kholodkova. Kyiv: Education of Ukraine* [in Ukrainian].

4. Kiyanovskaya L.O. (1999). (Ukrainian musical culture. Lviv: Spolom [in Ukrainian].

5. Korniy L.P. (1996). *History of Ukrainian music: part one. – Kiev-Kharkiv-New York: M.P. Kots* [in Ukrainian].

6. Korniy L.P. (1998). *History of Ukrainian music: part two..-Kiev-Kharkiv-New York: M.P. Kots* [in Ukrainian].

7. Korniy L. P. (2001). *The history of Ukrainian music: part three.- Kiev- New York: M.P. Kots* [in Ukrainian].

8. *Theses of the reports of the church-historical conference "1000 years of the Chernigov diocese", (September 22-24, 1992) (1993). Chernigiv: "Siveryan's opinion"* [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 22.12.2017 р.

УДК 93; 904; 7.032(32); 81'32

Гамалія Катерина Миколаївна
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та історії мистецтва
Національної академії образотворчого
мистецтва і архітектури
gamaleya@ukr.net

ІНФОРМАЦІЙНО-СЕМАНТИЧНИЙ ЗМІСТ МОНУМЕНТА РАМСЕСА II У ЧАСОПРОСТОРИ

Мета статті – дослідити та проаналізувати трансформацію початкового інформаційно-семантичного змісту монумента фараону Давнього Єгипту Рамсесу II (XIII ст. до н. е.) у наступних відтвореннях і інтерпретаціях в інших видах мистецтва, приділяючи особливу увагу діяльності представників української культури. **Методологія** дослідження ґрунтується на застосуванні діахронічного та порівняльно-історичного методів для визначення трансформації інформаційно-семантичного змісту давньоєгипетського монументу; методу аналізу та індукції – для виведення загальних висновків щодо семантичного відтворення та інтерпретацій; семиотичного методу – для встановлення зміненого або закладеного змісту. **Наукова новизна** дослідження полягає у встановленні кросс-культурних зв'язків давньоєгипетського мистецтва та української культурної спадщини через з'ясування внеску українських митців (Б. Лятошинського, В. Мисика, Лесі Українки) в розвиток єгиптології. На основі творчості представників української культури зіставлено втілений ними у хронотопі семантичний зміст, із закладеним у першооснові давньоєгипетського монумента. **Висновки.** Твір мистецтва, виконаний у межах свого хронотопу, в рамках свого канону, з часом набуває деканонізованого виразу, втілюючи набагато більший або змінений зміст, ніж той, який було закладено в нього на момент створення. Інформаційно-семантичний зміст пам'ятки підлягає змінам суб'єктивного сприйняття, а також трансформації крізь призму історичних, природних та етнокультурних факторів, що накладаються транслятором. Дослідження вказаної трансформації у наступних відтвореннях і інтерпретаціях представниками української культури відкриває новий підхід до мистецтвознавчого аналізу пам'яток давньоєгипетського мистецтва. Особливо корисними у компаративному зіставленні виявилися методи дослідження літературознавчої та мистецтвознавчої наук.

Ключові слова: трансформація, семантичний зміст, українська культура, давньоєгипетське мистецтво, монумент Рамсеса, втілення.

Гамалія Катерина Миколаївна, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри теорії та історії мистецтва Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури

Информационно-семантическое содержание монумента Рамсеса II во временном пространстве

Цель статьи исследовать и проанализировать трансформацию начального информационно-семантического содержания монумента фараона Древнего Египта Рамсесу II (XIII в. до н. э.) последующими воссозданиями и интерпретациями в других видах искусства, уделяя особое внимание деятельности представителей украинской культуры. **Методология** исследования основана на использовании диахронического и сравнительно-исторического методов для определения трансформации информационно-семантического содержания древнеегипетского монумента; методов анализа и индукции – для установления общих выводов относительно семантического воспроизведения и интерпретаций; семиотического метода – для выявления измененного или заложенного смысла. **Научная новизна** исследования заключается в установлении кросс-культурных связей древнеегипетского искусства и украинского культурного наследия. Выявление вклада представителей украинской культуры (Б. Лятошинского, В. Мысика, Леси Украинки) в развитие египтологии достигнуто сопоставлением в